Liite 1: Aidosti maksuton toisen asteen koulutus

#Maksuton2aste- kampanjan tavoite aidosti maksuttomasta toisen asteen koulutuksen luomisesta tulee toteuttaa tulevan vaalikauden aikana. Nykyjärjestelmä, jossa oppimateriaalien ja työvälineiden ostaja ja hankintapäätöksen tekijä ovat erotettu toisistaan johtaa tehottomuuteen oppimateriaalien ja -välineiden hankinnassa, kun hankintapäätöksen tekijän ei tarvitse huolehtia hankittavien materiaalien kustannuksista. Keskitetty hankintavastuu alentaa merkittävällä tavalla nykyisiä välineiden ja materiaalien hankintakustannuksia ja samalla tehostaa välineiden ja materiaalien käyttöä huomattavalla tavalla. Hankintavastuun siirtyessä koulutuksen järjestäjälle hankinta tehostuu skaalaedun kasvun myötä, sillä koulutuksen järjestäjän tekemät määrällisesti suuremmat hankinnat painavat materiaalien ja välineiden hankintahintoja alaspäin. Vaikka osa koulutuksen järjestäjistä on jo nyt toteuttanut opiskelijoille keskitetyn yhteishankinnan välineiden ja materiaalien hankkimiseen, ei yhteishankinnan koordinointi ohjaa hankintapäätöstä ja hinnanmuodostamista samalla tavalla kuin tilanteessa, jossa koulutuksen järjestäjä olisi myös taloudellisesti vastuussa hankinnasta.

Myös työvälineiden käyttö tehostuu käyttöiän kasvun myötä. Nykyisin esimerkiksi opintojen keskeyttäminen tai välineiden käyttötarpeen päättyminen opintojen jälkeen johtaa välineiden tehottomaan käyttöön. Opinnot keskeyttävä tai alaa vaihtava opiskelija ei useinkaan tarvitse hankkimiaan välineitä keskeyttämisen jälkeen. Samoin monasti ammattiin valmistuva opiskelija ei tarvitse hankkimiaan välineitä enää valmistumisen jälkeen, jos työnantajan tarjoaa hänelle työvälineet. Järjestelmässä, jossa oppilaitos vastaa välineiden hankinnasta, työvälineiden käyttöikä voidaan maksimoida, kun välineet pysyvät oppilaitoksen kierrossa eivätkä päädy kenenkään eteisen yläkaapin hyllylle keräämään pölyä.

Oppimateriaalien, kuten oppikirjojen, kohdalla tehokkuushyöty on vielä ilmeisempi; kirjastopalvelun kaltaisella järjestelmällä kirjan käyttöikää pystytään kasvattamaan merkittävällä tavalla. Hankintavastuun siirtäminen koulutuksen järjestäjälle johtaa myös innovatiivisempiin käytäntöihin opetuksen kehittämisessä (mm. digitalisaation tehokas hyödyntäminen), kun budjettirajoite ohjaa järjestäjää tehostamaan toimintaansa. Nykytila ei ohjaa koulutuksen järjestäjää kehittämään toimintaa tältä osin, sillä väline- ja materiaalihankintojen suhteen sillä ei ole budjettirajoitetta. Halutessaan hankintoja voidaan myös toteuttaa valtakunnallisella tasolla opetushallituksen ohjauksessa, mutta näin keskitettyyn materiaali- ja välinehankintaan liittyy toisenlaisia haasteita eikä se välttämättä ole tarkoituksenmukainen tapa hankintojen suorittamiseen.

Arviot ammatillisen koulutuksen maksuttomuuden toteuttamisen hinnasta vaihtelevat merkittävällä keskenään, sillä hankintavastuun siirron vaikutukset opiskeluvälineiden ja -materiaalien hankintahintoihin sekä muutoksen vaikutuksia välineiden ja materiaalien käyttöikään on vaikeaa arvioida etukäteen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on omassa selvityksessään arvioinut, että maksuttomuuden opinnot kaikille ammatillista perustutkintoa suorittavalla opiskelijalle (n. 188 000 opiskelijaa) kustantaa n. 40-65 miljoonaa euroa[1]. *(Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitykseen liittyy myös haasteita koskien ammatillisen koulutuksen materiaalimaksujen laskelmia, sillä selvityksessä on käytetty vain muutamien ammattialojen opinnoista koituvia kustannuksia ja kustannukset perustuvat koulutuksen järjestäjien arvioihin. Lisäksi ammatillisessa koulutuksessa kannettavan tietokoneen kustannusarvio on 200 euroa alhaisempi kuin lukiokoulutuksen laskelmissa.)* Kuntaliiton tekemässä arviossa ammatillisen koulutuksen maksuttomuuden kustannukseksi on arvioitu n. 33 miljoonaa euroa, vaikka laskelmaan ei ole tehty

[1] Toisen asteen koulutuksen kustannukset opiskelijoille – vaihtoehtoja kustannusten pienentämiseksi, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:21. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160739/okm21.pdf

oletuksia mahdollisista tehokkuushyödyistä (lukiokoulutuksen kohdalta tehokkuushyödyt on huomioitu).[2] Opetusalan ammattijärjestö OAJ on omassa oppivelvollisuuden laajentamisen mallissa arvioinut maksuttomien oppimateriaalien toiselle asteelle maksavan n. 33 miljoonaa euroa.[3] Onkin kuvaavaa, että esitetyt arviot materiaalien ja välineiden kustannuksista eivät ole kuvanneet hankintojen nykyisiä kustannuksia ja niiden kehitystä suhteessa keskitettyyn hankintamalliin ja sen tuomiin kustannushyötyihin. Kysymyksen ei siis tule keskittyä siihen, kuka materiaalit maksaa vaan siihen, miten materiaalihankinnat voidaan toteuttaa yhteiskunnallisesti mahdollisimman tehokkaalla tavalla.

Oppimateriaalien ja -välineiden julkista hankintaa vastustetaan usein vetoamalla yhteismaan ongelma -teoriaan. Yhteismaan ongelman mukaan yhteisomistuksessa olevien asioiden, tässä tapauksessa materiaalien ja välineiden, yhteiskäyttö johtaa välineiden ja materiaalien ylikulutukseen, joka koulutuksen kohdalla tarkoittaa materiaalien ja välineiden huoltamista ja kunnossapitoa. Julkisen hankinnan vastustajien argumenteissa yleensä esitetään, että koska opiskelijat eivät itse omista välineitä/materiaaleja, johtaa tämä auttamatta välineiden/materiaalien ennenaikaiseen hajoamiseen, nopeaan kulumiseen tai häviämiseen. Tämä ongelma voidaan välttää käyttämällä kirjastosta tuttua lainauspalvelumallia, jossa opiskelija lainaa välineet/materiaalit itselleen ja on vastuussa välineiden ylläpidosta ja tarvittavasta huollosta laina-aikana. Jos opiskelija hajottaa tai hävittää välineet tai muut materiaalit lainan aikana, on hän korvausvelvollinen siltä osin, kun hävikkiä on syntynyt. Tämä malli on käytössä mm. puolustusvoimissa, jossa asevelvolliset ovat taloudellisesti vastuussa heille käyttöön luovutetuista välineistä ja varusteista. Materiaalien lainaaminen toimii myös peruskouluissa hyvin tällä hetkellä.

Aidosti maksuton toinen aste on myös merkittävällä tavalla tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä toimenpide. Oppimateriaalien- ja välineiden hankkiminen on merkittävä taloudellinen taakka erityisesti pienituloisista perheistä tuleville opiskelijoille ja yksin asuville opiskelijoille. Ammatillisessa koulutuksessa materiaalien ja välineiden hankinta voi olla opiskelijalle haastavaa, sillä suurin osa hankinnoista sijoittuu opintojen alkuun yksittäiseksi kalliiksi kertahankinnaksi. Tästä syystä esimerkiksi kuukausittainen oppimateriaalilisä ei ratkaise hankintoihin liittyviä ongelmia yhtä tehokkaasti kuin koko nykyjärjestelmän uudistaminen. Lisäksi oppimateriaalilisä ei lähtökohtaisesti ratkaise hankintakustannuksien kehitykseen liittyviä ongelmia, vaan saattaa jopa nostaa opiskelijoiden ja perheiden materiaaleihin ja välineisiin käyttämää rahasummaa.

Yhdenvertaisten kouluttautumismahdollisuuksien sekä taloudellisen tehokkuuden näkökulmasta on keskeistä muuttaa toisen asteen opinnot aidosti maksuttomiksi. Maksuton toinen aste tulee toteuttaa siten, että se ei leikkaa toisen asteen koulutuksen nykyistä rahoitusta. Maksuttomuuteen on osoitettava kustannusarvioiden mukainen lisä perusrahoitukseen, jotta uudistus ei vaaranna muuten koulutuksen laatua.

[2]Kuntaliiton laskelmat ja näkemyksiä oppivelvollisuudesta käytävään keskusteluun 20.4.2018.
https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Oppivelvollisuuden%20pident%C3%A4misen%20laskelmat.pdf

[3] OAJ:n uusi oppivelvollisuusmalli, http://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20uusi%20oppivelvollisuusmalli#Mita_maksaa